

SCHMIDT ANIKÓ
Az Országos Levéltár Magánlevéltárak és Gyűjtemények főosztályának
2017. évi gyűjtőköri tevékenysége

A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára az 1995. évi LXVI. törvény alapján ajándékozás, letét, illetve vásárlás útján gyűjti a maradandó történelmi értékkel bíró magániratokat. 2017-ben mintegy 41 különféle irategyüttessel bővült az Országos Levéltár magánirat állománya. Ez összesen 1,9 ifm terjedelmű iratanyagot jelent, melynek időköre a 14. századtól egészen a huszadik századig terjed. Az összes irat tételszerű felsorolása helyett az alábbiakban csupán néhány érdekesebb dokumentumra szeretném felhívni a figyelmet.

Koránál fogva legértékesebb vásárlásunk egy középkori oklevél volt, Zsigmond király Engen 1390. november 22-én kelt pergamen adománylevele Csuka fiai, Nermegpataki Szaniszló és Dénes részére kiállítva. Az irat a DL 108500. (Q 281) jelzeten került nyilvántartásba. Ugyancsak jelentős vételünk I. Ferdinánd király 1535. november 13-án Bécsben kelt kegyelemlevele Pósházai Tamás ügyében, melyet az R 319 - № 2477-es jelzeten helyeztünk el.

Címereslevelek esetében a levéltár kiemelten törekszik azok megvételére. Ennek oka ezen forrástípus jelentős köz-, társadalom-, művelődés-, had- és művészettörténeti jelentősége. 2017-ben vásárlás útján négy darab kora újkori címereslevelet sikerült szereznünk I. Rudolf és II. Ferdinánd korából. I. Rudolf címereslevele Stecskovics András családja részére (1583. április 28-i keltezéssel), valamint Szabó Jakab és családja számára (1600. március 21.) kiállított címereslevele. Előbbit az R 64 - 1. - № 1091., utóbbit az R 64 - 1. - № 1092. jelzeten vettük nyilvántartásba. Az adományozott leszármazottjától letétként került hozzánk III. Ferdinánd magyar király nemesség- és címeradományozó oklevele Osváth Imre és családja részére. Az irat 1661. április 17-én kelt, és a P 2257 - 419. - 3. jelzeten vettük nyilvántartásba. A Magyar Nemzeti Bank letétként helyezte el nálunk a Rakovszky család okleveleit, mely iratanyag az 1321–1818 közötti időszakot öleli fel. A 0,12 ifm terjedelmű anyag a P 584 - III. jelzeten került állományba vételre. Az iratanyagot a Magyar Nemzeti Bank Értéktár programjának keretében sikerült megvásárolni.¹

¹ Rakovszky-iratgyűjtemény. (<https://www.mnb.hu/a-jegybank/ertektar-program/rakovszky-iratgyujtemeny>). a hozzáférés időpontja: 2018. november 2.). Ld. még jelen füzetben: *Rácz György–Szakács Annamária*: A Rakovszky-Jeszenszky iratgyűjtemény.

A címereslevelek mellett jelentős vásárlásunk a Királyi Kúria határozatainak gyűjteménye. A 18. századi, 535 oldalas kötet (0,06 ifm) az R 320 - 1. - № 37.-es jelzeten került elhelyezésre.

2017-ben 1848/49-es gyűjteményünket is sikerült vásárlás útján két újabb tétellel gyarapítani. A *Pest megyének 1848-ki máj. 27-én Pesten tartott választmányi naggyűléséből és a Hazafiak! Szeretett honunkat vesz fenyegeti...* nyomtatványok az R 32 - № 3979–3980-es jelzeteken kerültek elhelyezésre. Az előbbi irat 1848 május 27-én, az utóbbi 1848. május 30-án kelt.

Árveréseken, aukciókon – köszönhetően az első világháború 100. évfordulójának – több, a háború korszakát érintő forrás felbukkant, jó alkalmat kínálva intézményünknek is e vonatkozású irataink gyarapítására. Tekintettel az első világháború sorsfordító szerepére, és különösen az egyre hangsúlyosabban jelentkező nemzetiségi kérdésre, rendkívül jelentős Joanovich Sándor, Temes vármegye főispánjának hagyatékából kikerült 31 darab levél, amely vásárlás útján került a levéltárba. A P 2256 - 183. - 1. jelzeten elhelyezett, 0,01 ifm terjedelmű iratanyag Tisza István miniszterelnök, Sándor János belügyminiszter és Csernoch János esztergomi érsek, bíboros-hercegprímás által 1901–1916 között Joanovich Sándornak írt leveleit tartalmazza. Az iratok főleg az 1914–1916-os évek bel-, és külpolitikájára szolgálnak kiváló forrással, így a levelezőpartnerek egymásnak szánt bizalmas információin keresztül bepillantást engednek a magyar kormány nemzetiségpolitikai és propagandisztikus törekvéseibe, valamint egyes kinevezések hátterébe.

Noha intézményünkben az írott források dominálnak, számos képi ábrázolást, így térképeket, terveket, rajzokat, fényképeket is őrzünk. Utóbbit sikerült vásárlással bővítenünk egy 15 darab fényképből álló gyűjteménnyel az I. világháború olasz frontjáról, mely az R 376 - 23. jelzeten került elhelyezésre.

Az Országos Levéltár gyűjtőkörébe tartozik a különféle egyesületek és testületek iratanyaga is. 2017-ben az Encián Turisták dokumentumaival vásárlás útján gyarapított levéltárunk. Az Encián Turisták 1914 nevű egyesület 1919. január 28-án nyert felvételt a Magyar Turista Szövetség rendes tagjai sorába, majd miután még abban az évben,

a Tanácsköztársaság idején betiltották őket, 1920-tól ismét bekapcsolódtak a turistamozgalomba, hogy aztán a zsidótörvények miatt ismét – és ezúttal végleg – megszűnjének. Az egyesület Börzsöny, a Pilis, a Gerecse és a Mátra hegységekben kilátókat, védkunyhókat, pihenőhelyeket épített és túraútvonalakat újított fel. A jelzett turistautakat és pihenőket nagy magyar utazókról – Kőrösi Csoma Sándorról, Vámbéry Árminról, Benyovszky Móricról és Julianus barátról – nevezték el.² A levéltárba került, több kéz írásával készült 1914 decemberétől 1919. december 5-ig vezetett napló az Encián Turisták tevékenységének első korszakát dokumentálja, a turistaegyesület kirándulásait mutatja be. Az egyesület szabályait az *Encián Turisták 1914 Alapszabályai Turarendje Ház-és Rendszabályai* címet viselő, Kalmár Ernőnek szóló, 1931. december 4-én megjelent, eredeti kötésben fennmaradt példányából tanulmányozhatjuk. Az Encián Turisták 0,02 ifm terjedelmű iratanyaga a P 2249 – 107. jelzeten érhető el.

A másik jelentős egyesületi iratanyag, amely 2017-ben került az Országos Levéltár állományába a Magyar Siketek Sportszövetségének és a Fogyatékosok Nemzeti Sportszövetségének iratai, amelyek elsősorban hazai sportesemények és klubok, iskolai versenyek iratait, számlákat, könyveléseket, szabályzatokat, határozatokat, sportorvosi vizsgálatokat, szerződéseket, illetve hivatalos és félhivatalos levelezést tartalmaz. A 0,9 ifm terjedelmű iratanyag az 1995-2008 közötti időszakot öleli fel és a P 2348 törzsszámon került elhelyezésre.

2017-ben családi irataink is számos új anyaggal bővültek. Részben vásárlással, részben ajándékozással került hozzánk az almási Balogh és Apczi Polyák család iratanyaga. A megvásárolt anyag a Fertőszalmáson honos Balogh Pál, József, Ferenc, Sámuel nemességigazolásával kapcsolatos iratokat tartalmazza, így az Ugocsa vármegye által kiadott nemességigazolást, genealógiai táblázatokat, tanulmányokat, tanúvallatási jegyzőkönyveket, bizonyágleveléket, levéltervezeteket, valamint Balogh József tanulmányairól, közírási szolgálatáról kiadott bizonyágleveléket, és az Apczi Polyák család nemességére vonatkozó 20. századi genealógiai gyűjteményt. Ezt követően ajándékkul kaptuk az iratanyag kiegészítéséül szolgáló almási Balogh Lóránt, felesége Apczi Polyák Mária igazolványait, fiuk, almási Balogh Pál és feleségének, Gecseg Margit iratait, fényképeit, továbbá epitáfiumokat. Mindkét anyag időköre 19-20. századi, terjedelmük összesen 0,04 ifm, és a P 2257 - 743. jelzeten kerültek elhelyezésre.

Ajándékozással került hozzánk Körmeny-Ékes Lajos (1876–1951) és fia, Sándor iratanyaga. Körmeny-Ékes Lajos Kassa kultúrtaancsosa volt, részt vett II. Rákóczi Ferenc kassai újrateremtésének megszervezésében is. A csehszlovák hatalomátvétel után állásából elbocsátották. Ekkor a politikai pálya felé fordult: aktívan segítette az Országos Keresztényszocialista Párt szervezését, amelynek 1920-tól nemzetgyűlési képviselője is lett. Politikai ténykedésével csakhamar összetűzésbe került a cseh kormánnyal, amely mandátumától

megfosztotta és 1925-ben rendezetlen állampolgárságára hivatkozva kiutasította az országból. Ekkor Magyarországra költözött, ahol 1926–1931 között Veszprém megye főispánja volt. Egyik legnagyobb horderejű lépése, hogy kezdeményezte Veszprém megye és a Balaton-vidék villamosítását, majd kivitelezését is megkezdte. Nyugdíjazása után Mátyásföldön élt. Bár tevékenysége számos szakaszáról megjelentetett publikációkat – így a csehszlovákiai ellenzéki politika korai éveiről, a Veszprém megyei villamosításról, sőt Mátyásföldről is írt egy történeti munkát³ –, a levéltárba került dokumentumok mégis számos új részlettel szolgálhatnak Körmeny-Ékes Lajos munkásságának kutatásához. Fia, Körmeny-Ékes Sándor a Miniszterelnökség tanácsosa, miniszteri titkár volt a II. ügysztyálon, és többször publikált a Magyar Szemlében gazdasági és politikai kérdésekben.⁴ Az iratanyag főleg leveleikből, önéletrajzi összefoglalókból, genealógiai táblázatból, az emlékiratok munkapéldányából, újságcikkekből, Kassa városi rendeletekből, jelentések másodpéldányaiból áll. A 0,07 ifm terjedelmű anyagot a P 2257 - 738 - 2. jelzeten helyeztük el.

Ugyancsak ajándékként kaptuk meg a Farkas, Csesznek, Rippel, Renner és Breuer család iratait, melyek főleg igazolványokat, okleveleket, diplomákat, fényképeket, levelezést, hivatalos értesítéseket, származási- és birtokiratokat, valamint egy szakácskönyvet tartalmaznak. A cipszer és magyar kisnemesi családok iratait egyaránt magában foglaló gyűjtemény az egyes családtagok kalandos, nem egyszer tragikus fordulatokban bővelkedő életének főbb mozzanatait örökíti meg. A személyes dokumentumokon keresztül a 19. századik második felétől a 20. század minden történelmi eseménye nyomon követhető. Az iratok értelmezését, a politikai változások családra gyakorolt hatásainak feltárását a beadó, Farkas Iván József által írt családtörténeti összefoglaló is segíti. Részben gondos kutatómunkával, részben személyes emlékeiből összeállított munkája, melynek publikálásához eddig nem adta beleegyezését, az iratanyag részét képezi és levéltárunkban immár szabadon kutatható. A 0,32 ifm terjedelmű iratanyagot a P 2349-es törzsszámon helyeztük el.

Ajándékozás útján sikerült bővítenünk az 1956-os forradalomra vonatkozó iratainkat is. Eörsi László 1956-os másolatgyűjteménye, amely Csiba Lajos századosra, a Kilián laktanya parancsnokára és 1956-os szerepére vonatkozó levelezések, cikkek másolataiból áll, az R 376 - 22-es

² Kertész István: Dél-börzsönyi barangolás. *Népszabadság, Budapest melléklet*. 2001. április 6. 24. Az Encián Turisták tevékenysége a Turistaság és Alpinizmus és a Turisták Lapja két világháború közötti számaiból is nyomon követhető.

³ Körmeny Ékes Lajos: Az Egyesült Keresztény Szocialista-, Német- és Gazdapártoknak ... választói népgyűlésén elmondott beszéde. Kassa, 1920.; *Uő.*: Körmeny-Ékes Lajos megnyitó beszéde [...] Kassán 1922. febr. 5-én. Košice, 1922.; *Uő.*: Veszprém vármegye egységes villamosításának története. Bp., 1937.; *Uő.*: Az ötven éves Mátyásföld. Mátyásföld, 1938.

⁴ A m. kir. Miniszterelnökség II. osztálya főleg a nyelvi kisebbségek védelmére vonatkozólag a trianoni békeszerződésben (54–60. cikkek) a magyar államot terhelő kötelezettségek végrehajtásával, az állami határkérdésekkel és az elcsatolt területek magyar lakosságának a nemzeti összetartásával foglalkozott a Külügyminisztériummal egyeztetve. Körmeny-Ékes Sándor hivatali pályájára I. a Magyarország Tiszti Cím- és Névtárának vonatkozó kötetit. (A Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal szerkesztésében, 39–51. évfolyamig Bp., 1928-1944.) Publikációs tevékenységére például I.: *Körmeny-Ékes Sándor: A kereskedelmi mérleg problémájához. Magyar Szemle*, 1 (1927) 9–12. sz. 404–406.; *Uő.*: Mai gazdasági helyzetünk. *Magyar Szemle*, 14 (1932) 53. sz. 209–219.

jelzeten került elhelyezésre, terjedelme 0,01 iratfolyóméter. Állományba vettünk továbbá egy 1956-ra vonatkozó visszaemlékezést is, melyet írója maga küldött el levéltárunknak. Az *1956-tal kapcsolatos emlékezés dr. F. Tóth Istvánra és Dede Lászlóra* megnevezésű iratot az R 385 - № 91.-es jelzeten helyeztük el.

Összegzésül megállapítható, hogy jelenleg is számos

fontos, maradandó történelmi értékkel bíró dokumentum van magánkézben. Miután ezek megvásárlása – tekintettel intézményünk szűkös iratvásárlási keretére – nem mindig lehetséges, ezért állományunk gyarapításában nagy szerepe van azon nagylelkű adományozóknak is, akik értékes családi irataikat minden ellenszolgáltatás nélkül adják át számunkra. Segítségüket és támogatásukat ezúton is köszönjük.

